

## D'una veritat que no té retop<sup>1</sup>

Un bon amic m'assalta de trasantó i posant-me una pistola al pit em demana un article o la vida. No existeix una guàrdia especial ni existeix tampoc un codi especial contra aquestes escomeses literàries i, si existissin, jo en faria renúncia, car tot ço que em sigui demanat pel meu amic em complau fer-ho i sobre el treball li dono mercès.

El meu amic desitja que parli de *la conveniència de l'ús del català en la vida privada*; el tema, val a dir-ho, també em sembla oportú, sobretot en nostra Barcelona, on tenim un castellà domèstic perfectament classificat entre les coses estrambòtiques que fan la vida agradable.

Dono tots aquests antecedents als llegidors per si algú trobés estrany que jo, poc aficionat a les prèdiques, a definir i inculcar, em fiqués avui en llibres de cavalleries.

Al meu entendre, el que els catalans sentin i comprenguin la conveniència de parlar el llenguatge matern en la vida privada està tan exempt de discussió com ho estan totes les lleis naturals que regeixen la vida i que tots els nats acatem d'instint.

Si els generals, governadors i altres funcionaris de categoria que han vingut a exercir a Catalunya no haguessin parlat en castellà —ademés d'alguna infanta, ministre o representant de la noblesa que de tant en tant s'han hostatjat a casa nostra—, ningú hauria tingut per baix i pedestre el no parlar-lo.

La terrible consideració de que una senyoreta distingida, un hereu de casa bona, un il·lustre descendent de comtes, ducs i marquesos, enraona com un escombriaire —«enraona» potser estigui mal dit— i esmerça els mateixos mots per anomenar les mateixes coses, ha posat en alarma moltes consciències.

No se l'hi ha pas ocorregut el consol de que a Madrid des del rei al darrer pelacanyes diuen *cebolla* amb la mateixa entonació i accent, esmerçant les mateixes lletres, i qui diu *cebolla* diu altres termes de més prosàpia.

El català pur sols és conservat pels pagesos. En la muntanya no ha pogut arribar-hi la gràcia i elegància del foraster. El recaudador de contribucions, el sergent de carrabiners i l'inspector de primera ensenyança s'aturen a la vileta i al poblet cap de

---

<sup>1</sup> Bertrana, P. (1 de maig de 1918). D'una veritat que no té retop. *Nostra Parla: agrupament de balears catalans, rossellonesos i valencians*, p. 5-8.

partit on el que més contaminen el metge, el secretari municipal o qualche filla d'hisendat que llegeix novel·les i està subscrita en *Las Noticias*. Però aquesta circumstància, el que sols els pagesos parlin un català de bona mena, esdevé un fort inconvenient per a què el parlin els senyors. A qualsevol dels nostres burgesos amb pretensions aristocràtiques l'arribarem a convèncer de que li cal expressar-se amb la mateixa parla d'un artigaire d'Olot o de Collsacabra.

Entre nosaltres, per a significar imperfecció, baixesa o ingratitud esmercem la dita «és d'estar per casa!». Així, els que desitgen llustre veuen que un bell lèxic, el lèxic dels nostres passats, «és d'estar per casa». I el que sí és ben bé d'«estar per casa» és el castellà estrefet que gasten, l'ostentació del qual, fora de casa, els posa en ridícul.

Jo tinc per cosa molt difícil introduir en les llars catalanes una puresa gramatical en el llenguatge. No entenc, però, com és possible viure i entendre's fent consum d'una altra impuresa manllevada. No pot haver-hi pare ni mare que en els moments d'emoció sigui fidel a la preconcebuda fórmula de parlar un idioma estrany. Si per despedir-se en l'hora de la mort o per a clamar auxili o per a exterioritzar els sentiments més íntims, els planys més vers, hem de retornar al nostre català, a l'ordinariesa de la parla nadiua (gran blasfèmia!) no val la pena d'escarrassar-nos en inversemblables gimnàstiques. Ço que es considera més digne, més enlairat, deu usar-se en les grans ocasions. Els mateixos castellans no se'n sentiran pas grats, que sols parlem com ells en les banals converses de la taula i del carrer, per a demanar la sal i l'oli o per a llevar la pell de les nostres amistats. Si es fa amb la bona idea de que els fills puguin comprendre les explicacions del *mestre nacional* i entretenir-se capint els contes d'en Calleja, no hi ha res a dir. Però allavors cal procurar que en la conversa n'hi hagi un, almenys, que el parli bé: això en l'estat actual de la nostra societat és més difícil del que sembla. I hem de tenir en compte, encara, que agafar un infant i ensinistrar-lo a expressar-se amb un castellà «d'estar per casa» és llevar-li per un mai més la possibilitat de parlar-lo com cal. Per això ens trobem avui amb tota una generació de damisel·les barcelonines que el masteguen lamentablement, eixint de les seves precioses boques amb força més ordinariesa que en la d'una serventa qualsevol arribada de Cifuentes o de Brihuega.

\*\*\*

¿I si no és el castellà la llengua que s'usi en la vida privada, quina altra pot ésser?

No creiem pas possible que en la mitjana cultura dels nostres caps de casa es pretengui l'ús del francès, anglès o alemany. Així doncs, havem de recordar-nos del nostre idioma per enraonar en família. Sembla el més natural medi d'entendre'ns i no cursilejar. Serà tan trist com vulgan aquest darrer recurs que la fatalitat ens depara, però si l'agafessin amb la deguda resignació acabariem per trobar-lo excel·lent i de bon gust.

En veritat que en les nostres memòries a penes queda rastre de les Bases de Manresa, però amb tot per a mantenir un poc viu el nostre urc de formigues ibèriques, la personalitat de marxants de l'Espanya quixotesca, el gloriós record del «desperta ferro», no hi ha res millor que anomenar les coses per llur nom, tal com les anomenaven Jofre el Pilós, en Roger de Llúria i el gran rei en Jaume. Obrar altrament és avergonyir-se del pare i de la mare, és tenir un concepte migrat del que som i serem i tant se valdria naturalitzar-nos manxecs per la por sinistre de fer riure els estúpids amb sons fonètics que ressonen en l'Atlàntida i en l'obra poètica d'en Maragall.

Ja sé que el nostre català, el català que ara es parla, com deia en Pitarra, va disfressat, el mateix que el Manelic de *Terra Baixa* en els teatres estrangers, amb manta zamorana, calanyés i trabuc. Però encara flaira a tomanyí i violes.

Si el substituïm en la nostra llar per un altre idioma no serà pas amb el bon intent de perfeccionar-lo. En canvi, parlant-lo tal com sigui anirem diguent «buenas», «m'ha llatat l'atenció», «estem aviats» i altres incongruències, però no direm més «tengat fe, prosigat en vuestra labor...» com digué i seguirà dient als mestres nacionals un il·lustre doctor, cap visible de l'ensenyança oficial a Catalunya.

I bé, jo no vull insistir. Si considerem que encara hi ha catalans que no entenen el català que s'escriu amb normes, que no tenen una noció aproximada del so de les lletres escrites, tots podreu comprendre el que seria avui per demà que en cada casa es parlés municipal i la minyona fos la suprema autoritat consultiva. (La minyona aprèn amb l'assistent força més castellà que el burgès amb les maturrangues.)

En la vida privada és on precisament el llenguatge deuria ser objecte d'una depuració curosa.

En l'exercici quotidià seguit, els petits ajudats pels grans, arribarien a parlar amb propietat i distinció.

Ara sobretot que tenim ministres catalans ja podem despullar-nos de la vella dèria de creure's que el català és propi de les gents vulgars.

A Madrid ja s'assagen a parlar-lo per plaure els governamentals. No té raó de ser l'obstinar-se en un ceceig contraproduent i en transformar les lleis naturals pel caprici de que se'ns riguin de nosaltres els de més enllà i els de més ençà de l'Ebre.